

Asia and has nothing in common with Tripolian culture, which removes the problem on migration or on the «transfer of the name», as Yu. Shilov persists in. Usage of unverified information and extreme credulity as well as absence of criticism with respect to various sources supplemented with unlimited fantasy lead to falsification of history, which is obviously seen in the example of reconstruction of «Pridneprovian Aratta» by Yu. Shilov.

Одержано 22.12.94

ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ З ПРИВОДУ «КРИЗИ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОЛОГІЇ»

В. В. Отрощенко

«Кризю української археології» констатовано наприкінці великої виноски дискусійної статті В. О. Посреднікова у п'ятому числі «Донецького археологічного збірника». Викликано «кризу» втратою марксистсько-ленінського «методологічного орієнтиру». Вона супроводжується розмежуванням українських археологів на дві течії: наукову та партійну. Автор такого дещо несподіваного розподілу суб'єктів нашого фаху відніс себе до загалу «провінційних красзнавців», хоч подібне самовизначення з боку доцента Донецького університету та наукового редактора вказаного збірника має вигляд кокетства¹.

Що ж змусило В. О. Посреднікова так жорстко обійтися з українськими археологами? Приводом для дискусії стало припущення М. О. Ричкова щодо поліетнічності носіїв ямної культурно-історичної спільності. Зауважимо, що критикуються тези М. О. Ричкова², а не рукопис дисертації чи хоча б автореферат, де це питання розроблено ґрунтовно³. Схоже, що критика вельми зачіпає саме припущення про наявність «малих народностей» в середині грандіозної ямної спільності. Сам же В. О. Посредніков схильний рішуче розширити ямну спільність, залучивши до неї «афанасіївські варіанти» і утворивши таким чином етнічну конструкцію союзного масштабу, від Дунаю до Алтаю. Втім, кожен науковець має право на власну гіпотезу, як і на критику колеги. Тут би здається і зупинитися, зважаючи на назву критичної статті. Але як бути з «кризою української археології»? Не зайвим видається простежити механіку її конструювання.

М. О. Ричков користується у своїх дослідженнях формалізовано-статистичним методом, розробленим у секторі теорії та методики археології ІА НАН України під орудою В. Ф. Генінга. Отже, ставиться під сумнів ефективність методу. При цьому якимось оминається те, що М. О. Ричков інтерпретує об'єктивні результати досліджень, отримані за допомогою названого методу. Інтерпретація результатів може бути й іншою, але реальність виділення шести варіантів поховань ямної спільності у Надчорномор'ї безсумнівна і для В. О. Посреднікова (с. 185). Звідки ж таке поблажливо-зверхнє ставлення до формалізовано-статистичного методу, зведення його до арифметичного підрахунку рис поховального обряду? З яких часів йде переконання у персональному праві говорити і засуджувати від імені всієї археологічної науки? Загалом, формалізовано-статистичний метод археологічна наука сприйняла і заслуга тут не лише українських вчених. Тоді й підкреслювати етнічну належність тієї чи іншої археологічної школи не вельми коректно.

Проте критики одного напрямку в археології виявилось замало для висновку щодо «кризи». Тут В. О. Посредніков і згадав ще одні прочитані ним тези⁴. Складається враження, що В. О. Посредніков обмежується читанням тез українських археологів, не вважаючи за потрібне ознайомитися зі статтями чи монографіями з тієї ж таки «ямної» проблематики. Чому саме тези Ю. О. Шилова обрав критик об'єктом наступних спостережень і висновків

державного масштабу лишається загадкою. Адже в них йдеться про трипільську, а не ямну культуру. Метод етноісторичних реконструкцій Ю. О. Шилова подано як «весьма оригинальный, простой, но увлекательный» (с. 185). Детальному викладу його точки зору присвячена мало не ціла сторінка критичної статті без будь-якого аналізу чи оцінки. Після чого стаття несподівано закінчується засудженням пошуків «украинских ученых» на етногенетичній ниві, які можуть завести нашу археологію «в тупик» (с. 186). Спонтанічному читачеві лишається звернутися за поясненням до виноски 40, яка навісає над «тупиком».

У розлогій виносці згадуються праці двох українських істориків (Б. Д. Лавновича та П. І. Лавріва), які, на думку критика, невинувато глибоко поринають в минуле у пошуках історичних витоків українського народу. Після чого робиться висновок про кризу української... археології та провадиться поділ археологів на дві течії. До партійної течії, члени якої виконують заповіді «определенной партийной концепции» зараховано Ю. О. Шилова та двох згаданих вище істориків. Ось так несподівано наукова дискусія закінчується політичним звинуваченням позапартійного в усі часи археолога у певній партійній заангажованості. І тут у голову закрадається крамольна думка: «А до якої течії можна віднести автора дискусійної статті в «Донецком археологическом сборнике»? Якщо до партійної, то стає зрозумілим і роздратування постановкою проблеми локалізації «малих етносів» на археологічному матеріалі, і неприхований скепсис щодо пошуків неординарних шляхів побудови етногенетичних концепцій українськими археологами, і прихована туга за втраченим, сподіваємось назавжди, «пресним методологическим ориентиром». Надто вже нав'язливими стають розмови про нашу всеохоплюючу і перманентну кризу, сам факт якої нібито не треба і аргументувати. А дехто підказує і вихід з цієї кризи на шляху реставрації імперії. Але ним ми вже пройшли, спізнавши всі «злаби» перебування у череві етнічної м'ясорубки.

Що ж до кризи в археології, то дивна якась вона у нас, бо супроводжується активізацією наукової та видавничої діяльності. Саме з кінця 80-х рр. починає видаватися перший в Україні археологічний журнал, а в багатьох обласних центрах — місцеві серійні видання, серед них і «Донецкий археологический сборник» починаючи від 1992 р. Завдяки йому археологічному загалові стали доступними матеріали розкопок курганів Донеччини, які, після класичних праць В. О. Городцова 1905, 1907 рр., практично не видавалися. Перестав відчуватися нагляд таємної поліції за науковцями і розпочалася інтеграція української археології в світову археологічну науку. Це теж прояв кризи?

Усі ми належимо, за фахом, до однієї (наукової) течії, що не позбавляє нас права мати ті чи інші політичні уподобання. Давайте лише не плутати науку з політикою.

Примітки

¹ *Посредников В. А.* О новации в этнической интерпретации ямной культурно-исторической общности // *Донецкий археологический сборник.*— 1994.— Вып. 5.— С. 178—194.

² *Рычков Н. А.* Об этническом составе носителей ямной культуры Украины // *История и археология Слободской Украины.*— Тез.— Харьков, 1992.— С. 185, 186.

³ *Рычков Н. А.* Этническая характеристика населения ямной культуры Северного Причерноморья (по курганным памятникам).— Автореф. дис... канд. ист. наук.— К., 1990.— 16 с.

⁴ *Шилов Ю.* Аратта і Аріан. Пракорені Русі // Тези Всеукр. наук. конф. «Переяславська земля та її місце в розвитку української нації, державності й культури».— Переяслав-Хмельницький, 1992.— С. 46, 47.

Одержано 21.01.95